O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti rektori
M.E. Po'latov
2024 yil «__» avgust

Ro'yxatga olindi: FD-02-11/1
2024 yil «29» avgust

MOLIYAVIY HISOB
FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 400 000 – Biznes, boshqaruv va huquq

Ta'lim sohasi: 410 000 – Biznes va boshqaruv

Ta'lim yo'nalishi: 60410100- Buxgalteriya hisobi va audit (tarmoqlar bo'yicha)

Samarqand-2024

Fan/modul kodi MH205a	O'quv yili 2024 - 2025	Semestr 4	Kreditlar 4
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4

1	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Moliyaviy hisob	60	60	120

2

I.FANNING MAZMUNI.

"Moliyaviy hisob" fani moliyaviy buxgalteriya hisobining nazariy-konseptual asoslari, moliyaviy hisob prosedurasi va sikli, moliyaviy buxgalteriya hisobining asosiy obyektlarini tan olish, baholash hamda moliyaviy hisobotlarda aks ettirishga haqida bilimlar berishni qamrab oladi.

Fandagi barcha jabhalarni qamrab olish uchun fan shartli ravishda "Moliyaviy hisob" va "Moliyaviy hisob 1" ga ajratilgan.

Ushbu fan tarkibida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va auditning xalqaro standartlariga o'tish sharoitida korxona va tashkilotlarda buxgalteriya hisobini tashkil etish, buxgalteriya hisobi xizmati, nazorat tizimi kabi mavzular ham o'rin olgan.

Mazkur dastur 60410100- Buxgalteriya hisobi va audit (tarmoqlar bo'yicha) yo'nalishi bo'yicha o'quv rejaga muvofiq ishlab chiqilgan.

"Moliyaviy hisobi" fani bo'yicha mazkur dastur eng ilg'or tajribalar, dunyodagi 1000 talik reytingda 100 talik ichida bo'lgan universitetlar tajribasi, ilg'or darsliklar, Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari hamda mamlakatimizdagi iqtisodiyot sohasidagi universitetlar tajribalaridan foydalanib tuzildi.

Shuni alohida qayd etish kerakki, fan dasturi ASSA xalqaro tashkiloti talablaridagi "Moliyaviy hisob" fanining ham talablarini qamrab olgan va qo'yilgan talablarga javob beradi.

O'QUV FANINING MAQSADI VA VAZIFASI

Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarda xalqaro standartlar asosida mos bilim, ko'nikma va malakani shakllantirish hisoblanadi.

Fanning vazifasi - talabalarda moliyaviy buxgalteriya hisobining nazariy va amaliy masalalari bo'yicha ko'nikma va malakalalarni shakllantirishdan iborat hisoblanadi.

Bakalavrlar darajasini olishga da'vogar bo'lgan «Buxgalteriya hisobi va audit» ta'lim yo'nalishlari talabalari "Moliyaviy hisob" fanidan quyidagilarni bilishlari zarur:

moliyaviy buxgalteriya hisobi tarixi va rivojlanishi;

buxgalteriya hisobi muhiti (accounting environment) va buxgalteriya

hisobining roli;

buxgalteriya hisobi ta'rifi. Buxgalteriya hisobi – biznes tili ekanligi bilishi;

moliyaviy buxgalteriya hisobi konseptual asoslari (conceptual framework) va ularning qo'llanilishi;

moliyaviy hisobotning sifat tavsifi. Moliyaviy buxgalteriya hisobi prinsiplari;

xalqaro tajribalarga muvofiq ikkiyoqlama yozuv va buxgalteriya schetlari, ularni ochish va yuritish tartibi;

hisob sikli va transformasion jadval, to'g'irlovchi yozuvlarni amalga oshirish;

treyl balans tuzish hamda uning asosida moliyaviy hisobot, buxgalteriya hisobi, daromadlar to'g'risidagi hisobot, pul oqimi to'g'risidagi hisobot, xususiy kapital to'g'risidagi hisobotlarni tuzish tartibi;

savdo operasiyalari, jumladan savdoda tushumlar, sotilgan tovarlar tannarxi, operasion xarajatlar, savdoda foyda va zararlar hisobi;

savdoda sotishlar, xarid, savdo va realizasiya chegirmalari, qaytarilishlar va narxidan tushishlar hisobi;

moliyaviy buxgalteriya hisobi obyektlari: tushumlar tan olinishi, baholanishi va moliyaviy hisoboti masalalari;

moliyaviy buxgalteriya hisobi obyektlari: olinadigan schetlar va pul mablag'lari hisobi;

moliyaviy buxgalteriya hisobi obyektlari: zaxiralar va sotilgan zaxiralari hisobi.

Mazkur o'quv dasturi oliy ta'lim muassasalarida 60410100 "Buxgalteriya hisobi va audit" baklavriat ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun mo'ljallangan.

Ushbu o'quv dasturi bo'yicha fikr va mulohazalarini mualliflar minnadorchilik bilan qabul qiladi.

II. ASOSIY NAZARIY QISM (MA'RUZA MASHG'ULOTLARI)

1-BOB. MOLIYAVIY BUXGALTERIYA HISOBI TARIXI VA RIVOJLANISHI

1.1-mavzu. Buxgalteriya hisobi tarixiy rivojlanishi

Buxgalteriya hisobining tarixiy shakllanishi hozirgi zamon buxgalteriya hisobining fundamental asosini tashkil etishi.

E.S. Xendrikson, M.F.Breda tomonidan jamiyat taraqqiyoti bilan hisob taraqqiyotini bog'lagan holda bosqichlarga bo'lishi

XIX asr o'rtalarigacha bo'lgan davrda hisob kitob tizimining shakllanishi. O'rta va uzoq Sharq hamda arab mamlakatlarida shakllangan iqtisod, fan va

madaniyatning hisob-kitob ishlarini tashkil etishga ta'siri. Al Xorazmiyning hisob-kitob tizimini shakllantirishdagi roli.

VII-XIII asrlarda Xitoyda moddiy boyliklarni hisobga olishning to'rt ustunli tizimi.

1494 yilda italyan monaxi, matematik Luka Pacholi tomonidan ikkiyoqlama buxgalteriyaning asoslanishi hamda hisob g'oyasining ifodalanishi. L.Pacholi davridan keyingi davrda buxgalteriya g'oyasining taraqqiy ettirilishida mualliflar Dutchman, Simin Stivin va Jak Savarilarning buyuk hissalari. Foyda va zararalr hamda buxgalteriya balansi tuzishning asoslanishi.

XVIII asrda Angliyada sanoat buxgalteriyasining taraqqiy ettirilishi. 1818 yil F.B.Kronxeylm tomonidan sanoat buxgalteriya hisobi nazariyasiga asos solinishi.

XIX asrning o'rtalariga kelib Yevropaning turli mamalkatlarida buxgalteriya hisobi bo'yicha ilg'or g'oyalarning rivojlanishi. XIX asrning oxirlarida buxgalteriya hisobi taraqqiyoti uchun qo'lay muhitning yuzaga kelishi. 1880 yili Angliya va Uyelisda Charter Buxgalterlar Instituti tashkil etilishi.

Charlz Ezra Shprug (1842-1912) tomonidan Aktiv = Majburiyatlar + Kapital formulasining asoslanishi. XIX asr oxirlariga kelib "Buxgalteriya hisobi nazariyasi" faniga asos solinishi. Ushbu fanni rivojlantirishda Ye.S. Xendrikson hissasi.

1937 yilda Germaniyada, 1947 yilda Fransiyada buxgalteriya hisobi milliy schyotlar tizimining shakllantirilishi. Industralizasiya masshtablarining kengayishi natijasida menejment tizimi hamda korporativ boshqaruv shakllanishi buxgalteriya hisobining rivojlanishida muhim omil ekanligi. Buxgalteriya hisobining qatiy ajralish chegaralariga ega bo'lmagan moliyaviy buxgalteriya hisobi va menejmentlik buxgalteriya hisobiga ajralishi.

Buxgalteriya hisobining keyingi 40 yil ichida taraqqiy etishi buxgalteriya hisobi bo'yicha professional tashkilotlar faoliyati bilan bog'liqligi. AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya, Fransiya, Italiya, Ispaniya, Yaponiya va boshqa mamlakatalarda professional tashkilotlar va buxgalteriya hisobi taraqqiyoti.

Sobiq ittifoqda buxgalteriya hisobining tashkil etilishi, uning xususiyatlari va kamchiliklari.

Mamlakatlarda milliy hisob tizimini shakllantirish va taraqqiy ettirilishida o'rab olgan muhitning (siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, qonuniy va madaniy) ta'siri.

Dunyoda italiya, Fransiz, nemes va anglo-amerika maktablarining vujudga kelishi va taraqqiy ettirilishi. Buxgalteriya hisobi xalqaro modellarining tavsifi va rivojlanishi. Buxgalteriya hisobining biznes tili sifatida tavsiflanishi.

AQSh va Buyuk Britaniyadagi buxgalteriya hisobi sohasidagi professional tashkilotlar, ularning faoliyati va buxgalteriya hisobining taraqqiy ettirilishidagi hissasi.

Buxgalteriya hisobining xalqaro integrasiyalashuvi. 1973 yilda Buxgalteriya Hisobi Xalqaro Standartlari Qo'mitasi (IASC)ning tashkil qilinishi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari yaratilishi va joriy etilishi buxgalteriya hisobi taraqqiyotida muhim omil ekanligi.

Moliyaviy hisobotning xalqaro garmonizasiyasi.

1.2-mavzu. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini qo'llash davr talabi

Mamlakatlarda buxgalteriya hisobining isloh qilinishi. O'zbekistonda buxgalteriya hisobining rivojlanishi hamda xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish. Mustaqillik yillarida buxgalteriya hisobini taraqqiy ettirish bosqichlari. 1991 - 2015 yillar davomida buxgalteriya hisobining normativ-huquqiy asoslarining yaratilishi. 1996 yili 30 avgustda "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi. 1998 yil avgustdan e'tiboran O'zbekiston buxgalteriya hisobi milliy standartlarining yaratilishi va taraqqiy ettirilishi. 1999 yili xalqaro standartlar talablariga javob beradigan "Xarajatlar tarkibi va moliyaviy natijalarning tashkil topish tartibi to'g'risida"gi Nizomning yangi tahririning qabul qilinishi. 2016 yil 13 aprelda "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonunning yangi tahririda qabul qilinishi.

2017 yildan e'tiboran yangi sifat jihatdan ko'tarilish bosqichiga o'tilishi. O'zbekistonda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)larga o'tish zaruriyati. MHXSlarga o'tish mamlakatda investision muhitni yaxshilashning eng muhim omili ekanligi. Xalqaro bozorlarda kotirvka qilishning asosiy sharti ekanligi. MHXSlarga o'tish imkoniyatlari va afzalliklari. MHXSlarni joriy qilishdan olinadigan naflar va natijalar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 fevralda 4611-son "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori MHXSlariga o'tishda muhim qadam ekanligi.

Mamlakatimizda buxgalteriya hisobini MHXSga o'tkazish bo'yicha vazifalar. MHXSlarini joriy qilishda amalga oshiriladigan ishlar. Korxonalarda MHXSlarini birinchi marta qo'llash. Tayyorgarlik ishlari va MHXSlariga asoslangan hisob siyosati.

Buxgalterlarni xalqaro sertifikatlashtirish masalalari. Davr talablaridan kelib chiqib buxgalteriya hisobi sohasidagi mutaxassislar sifat tavsiflari va va professional bilimlariga qo'yiladigan talablar.

2-BOB. MOLIYAVIY BUXGALTERIYA HISOBINING KONSEPTUAL ASOSLARI

2.1-mavzu. Buxgalteriya hisobi muhiti (Accounting Environment) va buxgalteriya hisobining roli. Buxgalteriya hisobi - biznes tili.

Buxgalteriya hisobining tarixiy shakllanishi hozirgi zamon buxgalteriya hisobining fundamental asosi ekanligi.

Iqtisodiy muhit. Korporasiyalar va investorlar. Maltimilliy korporasiyalar. Inflyasiya va buxgalteriya hisobiga ta'siri.

Buxgalteriya hisobiga berilgan ta'riflar. Buxgalteriya hisobi maqsadi va qo'llanilishi. Buxgalteriya hisobining vazifalari.

Buxgalteriya hisobi sohasida jamoatchilik. Buxgalteriya hisobi birligi (Accounting entity). Biznes sohasidagi buxgalteriya hisobi, hukumat va notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobi, oliy ta'lim sohasida buxgalteriya hisobi.

Buxgalteriya hisobining turlari. Moliyaviy buxgalteriya hisobi va menejmentlik buxgalteriya hisobi. Ularning o'zaro aloqalari va farqli belgilari.

Biznes tashkilotlarining tashkiliy-huquqiy shakllari: yakka tadbirkorlik, o'rtoqlik jamiyatlari va korporasiyalar (aksiyadorlik jamiyatlari). Biznes tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladigan faoliyatlar turlari. Buxgalteriya hisobining biznes tili sifatida tavsifi.

Buxgalteriya hisobini tartibga solish. Buxgalteriya hisobi bo'yicha standartlarni rivojlantirish. Moliyaviy buxgalteriya hisobi bo'yicha professional tashkilotlar. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha Kengashi (IFRSB), Amerika sertifikatli jamoat buxgalterlari instituti (AICPA), Moliyaviy buxgalteriya hisobi standartlari Kengashi (FASB), ACCA (Association of Chartered Certified Accountants) boshqa tashkilotlar. Buxgalteriya professiyasi. Buxgalterlarning axloqiy xulq-atvori.

Buxgalteriya hisobining xalqaro tafovutlari va garmonizasiyasi.

O'zbekistonda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) joriy qilishning ahamiyati, zaruriyati va bosqichma-bosqich amalga oshirilishi.

2.2-mavzu. Moliyaviy buxgalteriya hisobi konseptual asoslari (Conceptual framework). Moliyaviy hisobotning sifat tavsifi.

Moliyaviy hisobot axborot foydalanuvchilari va ularning axborotlarga bo'lgan ehtiyoji. Umumiy foydalanishdagi moliyaviy hisobot maqsadi, foydaliligi va chegaralanishlar. Iqtisodiy resurslar va ularga bo'lgan talablar. Iqtisodiy resurslarning o'zgarishi. Moliyaviy natijalarni hisoblash prinsipida hisobga olish.

Moliyaviy hisobot konseptual asoslarining tarkibiy jabhalari: moliyaviy hisobotning maqsadi; sifat tavsifi va moliyaviy hisobot prinsiplari; moliyaviy hisobot elementlari va tan olish mezonlari; kapital va kapitalni qo'llab-quvvatlash konsepti.

Moliyaviy hisobotning maqsadi. Asos bo'luvchi yo'l qo'yilishlar. Uzluksizlik (Going Concern) asos bo'luvchi yo'l qo'yilishdir. Pulda ifodalashga rioya qilinishi. Biznes birliklari konsepti.

Foydali moliyaviy axborotlarning sifat tavsifi: fundamental sifat tavsifi va axborotlarning foydaligini oshiruvchi sifat tavsiflari.

Fundamental sifat tavsifi: uyg'unlik (ahamiyatlilik) va haqqoniy aks ettirish.

Axborotlarning foydaligini oshiruvchi sifat tavsifi: taqqoslanuvchanlik, tekshiruvchanlik, o'zvaqtidalik va tushunarlilik.

Boshqa bazis konseptlar: mazmuning shakldan ustunligi, doimiylik, ikkiyoqlama yozuv.

Asosiy prinsiplar: muvofiqlik prinsipi, tushumni tan olish prinsipi, xarajatlarni tan olish prinsipi, boshqa daromadlar va boshqa xarajatlarni tan olish, to'liq ochiqlash prinsipi.

Konseptual asoslarga kiritilgan konsepsiya tushunchasi va uning tarkibiy qismlari.

2.3-mavzu. Hisob sikli va transformasion jadval

Moliyaviy buxgalteriya hisobining an'anaviy prosedurasi. Moliyaviy buxgalteriya hisobi jarayoni (sikli) mazmuni. Uning bosqichlari: ma'lumotlarni o'lchash; ma'lumotlarni qayta ishlash; hisobotlarni tuzish; kelgusi hisobot davriga tayyorgarlik ko'rish.

Iqtisodiy hodisalar va operasiyalar (transaction). Tranzaksiyalarning buxgalteriya hisobi tengligiga ta'siri. Iqtisodiy hodisalarni kuzatish. Iqtisodiy faoliyatda yuz bergan hodisalarning isbot-dalili, tahlil qilish, pulda o'lchash va hujjatlashtirish.

Pulda ifodalangan iqtisodiy hodisalarni qayd qilish, identifikasiyalash. Operasiyalarning jurnallarga xronologik yozuvi. Schetlar va ularga debet-kredit asosida yozuvlarni amalga oshirish. Xronologik va sitematik yozuvlar. Jurnallashtirish va postlashtirish. Bosh jurnal va bosh kitobni yuritish. Schetlar bo'yicha ishchi jadvallar, kitoblar, oborot vedomostlari, jurnal orderlarni yuritish. Ulardagi yozuvlarning muvofiqligi va analitikligini ta'minlash. Summalarni jamlash.

Treyl balansning roli va ahamiyati. To'g'irlanmagan treyl balans tuzish. To'g'irlovchi yozuvlarni amalga oshirish. Transformasion jadval tuzish prosedurasi. Transformasion buxgalteriya yozuvlari. To'g'irlangan treyl balans. Moliyaviy steytmentlarni tuzish va taqdim etish. Yopuvchi buxgalteriya yozuvlari.

3-BOB. SAVDO OPERASIYALARI VA TUSHUMLAR HISOBI

3.1-mavzu. Savdo operasiyalari hisobi

Savdo operasiyalari, jumladan savdoda tushumlar, sotilgan tovarlar tannarxi, operasion xarajatlar, savdoda foyda va zararlar hisobi.

Savdo chegirmasi (Trade discount), sotish chegirmasi (Sales discount) va qaytarilgan sotishlar va narxidan tushishlar (Sales returns and allowances).

Sof tushum va uni aniqlash tartibi.

3.2-mavzu. Tushumlar ta'rifi, turlari hamda asosiy qoidalari

Tushumning ta'rifi. Tushumni ishlab topish jarayoni.

Tushumning turlari. Tushumni tan olish va realizasiya konsepti. Hisoblash prinsipi va uning qo'llanilishi. Turli holatlarda tushumni tan olishga doir misollar. 15-son MHXS "Xaridorlar bilan shartnomalar bo'yicha tushum" standartining mohiyati va asosiy prinsiplari. Uzoq muddatli shartnomalar bo'yicha tushumlarni tan olish xususiyatlari.

Tushumni tan olishning besh bosqichli modeli: xaridorlar bilan shartnomalarni identifikasiya qilish; shartnoma bo'yicha bajarilishlarga oid

majburiyatlarni identifikasiya qilish; operasiya narxini aniqlash; operasiya narxini shartnoma bo'yicha bajarilishlarga oid majburiyatlar o'rtasida taqsimlash; tushumni tan olish.

3.3-mavzu. Xaridorlar bilan tuzilgan shartnomalarni iduntifikasiya qilish, bajarilishlarga oid majburiyatlar, operasiya narxi

Tushumni tan olish xaridorlar bilan tuzilgan har bir shartnoma bo'yicha quyidagi barcha mezonlar bir vaqtning o'zida bajarilganda amalga oshiriladi: tomonlar shartnomani tasdiqlaydi (yozma yoki og'zaki shaklda yoki boshqa ishbilarmonlik amaliyotida) va shartnomada ko'rsatilgan majburiyatlarning bajarilishini o'z zimmasiga oladi; uzatiladigan tovarlar yoki xizmatlarga nisbatan huquqi identifikasiya qilinishi mumkin; to'lash shartlari identifikasiya qilinishi mumkin; shartnoma tijorat mazmunga ega; yuqori ehtimol mavjud bo'ladi, kompaniya qomlamani oladi, ya'ni, uzatilgan tovar yoki xizmatlarga almashtirish huquqini qo'lga kiritadi.

Bajarilishlarga oid majburiyatlarning farqlanuvchan bo'lishligi. Har bir farqlanuvchi obyektning ikkita mezonga bir vaqtning o'zida javob berishi: tovar/xizmatlarning farqlanuvchi bo'lish qobiliyatiga ega ekanligi; shartnomaning matnida farqlanuvchan bo'lishligini aniqlash;

3.4-mavzu. Operasiya narxi va operasiya narxini bajarilishlarga oid majburiyatlarga taqsimlash.

Operasiya narxini belgilashda quyidagi holatlar e'tiborga olinishi: o'zgaruvchan qoplama va uning chegaralanishlari; shartnomada moliyalashtirishning salmoqli komponenti mavjudligi; pul bo'lmagan qoplama (kompensasiya); mijozga to'lanishga oid bo'lgan qoplama. Operasiya narxini bajarilishlarga oid majburiyatlarga taqsimlash.

Tushumni sotish nuqtasida (aniq vaqt momentida) tan olish: kreditga amalga oshirilgan sotish; sotish nuqtasidan keyin amalga oshirilgan xarajatlar.

Agarda bajarilishlarga oid majburiyat vaqtning aniq momentida bajarilsa, tashkilot va'da qilingan aktivlarni yetkazib berilganda aktivni nazorat qilish bo'yicha huquqning xaridorga o'tgan momentini belgilash mezonlari: tashkilotda aktiv uchun qoplama olish huquqi yuzaga keladi; xaridorda aktivga nisbatan yuridik huquq mavjud bo'ladi; tashkilot aktivga jismoniy egalik qilishni uzatadi; xaridorda aktivga egalik qilishda salmoqli risk va naflar yuzaga keladi; xaridor aktivni qabul qiladi.

3.5-mavzu. Tushumni tan olish

Tushumni mahsulot ishlab chiqarish jarayonida tan olish (aniq davr davomida). Uzoq muddatli qurilish shartnomalari. Bajarilish darajasini baholash metodi: bajarilgan ishlar metodi (yoki natijalar metodi); amalga oshirilgan xarajatlar metodi (sarflangan resurslar).

Tushumni mahsulot yakunlanishida tan olish. Pul to'planishi davomida tushumni tan olish.

Tushumlarni buxgalteriya schyotlarida aks ettirishdagi yondashuvlar va uslubiy tartib qoidalari.

O'zbekiston Resublikasida tushumni tan olishning xususiyatlari va buxgalteriya schyotlarida aks ettirish tartibi.

4-BOB. OLINADIGAN SCHETLAR VA PUL MABLAG'LARI

4.1-mavzu. Olinadigan schetlar (Receivables)

Olinadigan schyotlar tashkilotning shartnoma bo'yicha xaridorga va'da qilingan tovar, ish va xizmatlarni uzatishda yuzaga kelgan qoplamalarga bo'lgan huquqi sifatidagi tavsifi. Olinadigan schetlarning xususiyatlari. Olinadigan schetlarning tasniflanishi. Xalqaro standartlarda olinadigan schyotlar bo'yicha qoidalar.

Savdo debitorlik qarzlarini daromadlarni hisoblash tamoyiliga muvofiq tan olinishi. Debitorlik qarzlarini tan olinishi momenti.

Korxonalarda debitorlik qarzlarini amortizasiyalanadigan qiymati bo'yicha baholash tartibi.

Debitorlik qarzlarining qadrsizlanishidan zarar.

Kredit siyosati va gumonli qarzdorlik. Gumonli debitorlik qarzlarini (bed debts) (yig'ib bo'lmaydigan olinadigan schetlar) baholash. Baholash usullari: oxirgi olinadigan schyotlarga nisbatan foiz hisobida; kreditga sotilgan summaga nisbatan foiz hisobida; to'lov muddatiga ko'ra schetlarni hisobga olish metodi. Asosiy buxgalteriya yozulari.

Gumonli debitorlik qarzlari bo'yicha baholashlar adekvatligi. Haqiqatda hisobdan chiqarilgan summani oldindan baholashdan farqlanish variantlari. Hisobdan chiqarilgan debitorlik qarzlarini qayta tiklash.

Gumonli debitorlik qarzlari bo'yicha hisobot.

Qisqa muddatli olinadigan notlar (short term Notes) hisobi. Boshqa debitorlik qarzlari.

4.2-mavzu. To'lanadigan schetlar (Payables)

Majburiyatlarning mohiyati. Majburiyatlarning tan olinishi va baholanishi. Majburiyatlarning turlari: haqiqiy; baholanadigan va shartli.

Savdo to'lanadigan schetlar. To'lanadigan qisqa muddatli veksellar.

Baholanadigan majburiyatlar, kafolat bo'yicha majburiyatlar. Boshqa qisqa muddatli notlar. Dividendlar bo'yicha qarzdorlik.

Jamg'arilgan majburiyatlar. Foyda solig'i bo'yicha majburiyatlar, mulk solig'i bo'yicha majburiyatlar. Ish haqi bo'yicha majburiyatlar. Uzoq muddatli majburiyatlarning joriy qismi.

Avanslar va qaytariladigan depozitlar.

Oldindan ko'rinmaydigan holatlar bo'yicha majburiyatlar.

Notlar (Notes payable) bo'yicha to'lanadigan schyotlar.
Uzoq muddatli majburiyatlar.
Kelgusi davr daromadlari.
Obligasiyalar.
To'lanadigan schyotlar bo'yicha asosiy buxgalteriya yozuvlari. To'lanadigan schyotlar bo'yicha moliyaviy hisobot.

4.3-mavzu. Joriy aktivlar: pul mablag'lari va pul ekvivalentlari

Joriy aktivlar tushunchasi. Joriy aktivlarning tan olish mezonlari. 1-son MHXSlari "Moliyaviy hisobotni taqdim etish" standartiga muvofiq joriy aktivlar tarkibi. Joriy aktivlarni likvidlik darajasiga qarab buxgalteriya balansida aks ettirish.

Pul bo'lgan aktivlar (monetary assets).

Pul mablag'larini menejmenti. Pul mablag'lari va ekvivalentlari mazmuni va mohiyati. 7-son MHXS "Pul mablag'larining harakati to'g'risidagi hisobot"da pul mablag'lari va pul ekvivalantlariga berilgan ta'rif. Naqd pul mablag'lari va talab qilingunga qadar jamg'armalari.

Banklarda joriy schetlar qoldiqlari, naqd kupyuralar, monetalar, valyuta, kichik kassalardagi naqd pullar, oddiy cheklar, mijozlar cheklari, pul o'tkazmalari va yo'ldagi pul mablag'lari.

Pul mablag'lariga doir asosiy buxgalteriya yozuvlari.

Pul mablag'larining ekvivalentlari. Qisqa muddatli investisiyalarning pul ekvivalenti sifatida tasniflanishi. Qimmatli qog'ozlar bozorida aylanadigan mablag'lar. Qisqa muddatli investisiyalarni baholash. Asosiy buxgalteriya yozuvlari.

Bank zaymlari va bank overdraftlari.

Kichik kassa. Avans fondi. Kassa operasiyalarini yuritish qoidalari. Kassa operasiyalarini hujjatlashtirish. Kassa hisobotlari.

Bankdagi hisob-kitob scheti va valyuta schetidag pul mablag'lari hisobi

Pul mablag'larining harakati ustidan ichki nazorat. Kassa tushumlari va kassa chiqimlari ustidan nazorat.

Hisob-kitob schetidagi pul mablag'lari ustidan nazorat.

Pul qoldiqlari (Cash Balances) taqqoslamasi.

O'zbekiston Respublikasi BHMSlari asosida pul mablag'lari hisobi. Kacca muomalalarining hisobini yuritish tartibi. Hisob-kitob, valyuta schyoti va bankdagi boshqa maxsus schyotlarni yuritish tartibi. Bankdagi maxsus schyotlar, akkreditiv, chek daftarlari va boshqa maxsus schyotlar bo'yicha hisoblashishlar. Pul ekvivalentlari, yo'ldagi pullar hisobi.

5-BOB. ZAXIRALAR HISOBI

5.1-mavzu. Joriy aktivlar: zaxiralar ta'rifi, tarkibi va baholanishi

2-son BHXS "Zaxiralar" standartida zaxiraga berilgan ta'rif.

Xorijiy va milliy tajribalarda zaxiralarning tasniflanishi.

Zaxiralarning tasniflash belgilari: operasion siklada aylanishidagi ishtiroki; zaxiralarni ehtiyoji va talabi; zaxiralarni kompaniyaga nisbatan joylashgan joyi; aylanish tezligi va boshqa belgilari.

Zaxiralarning hisob maqsadlarida tasnifi: qayta sotish uchun mo'ljallangan tovarlar; qayta ishlash uchun mo'ljallangan xom-ashyo va metariallar; tugallanmagan ishlab chiqarish; tayyor mahsulotlar.

Zaxiralar majburiy tartibda quyidagi miqdorlardan eng kichigi bo'yicha baholanishi shart: tannarxi (cost value) yoki sof sotish mumkin bo'lgan qiymati (realizable value).

2-son BHXS muvofiq zaxiralar tannarxi (cost value) elementlari: xarid tannarxi (cost of purchase); qayta ishlash tannarxi (cost of convertion); zaxiralarni joriy holatga va joriy joylashtiriladigan joyiga keltirish bilan bog'liq boshqa ustama xarajatlar (other overhead). Zaxiralar tannarxining zanjir asosida shakllanishi modeli. Zaxiralarning harakati davomida tannarxi shakllanishi hamda o'sib borish jarayoni.

Zaxiralarning xaridi bilan bog'liq barcha xarajatlar (cost of purchase): xarid narxi; import poshlinalari va boshqa soliqlar (soliq organlari tomonidan belgilangan tartibda qoplaniladiganlardan tashqari); transportirovka xarajatlari; ortish-tushirish xarajatlari; tayyor mahsulotlar, materiallar va xizmatlar xaridi bilan bog'liq boshqa xarajatlar. Xarid tannarxidan chegiriladigan moddalar: savdo chegirmalari; sotish chegirmalari va narxidan tushishlar; boshqa shunga o'xshash moddalar.

Qayta ishlash xarajatlari tarkibi: to'g'ridan-to'g'ri mehnat xarajatlari; doimiy va o'zgaruvchan ishlab chiqarish xarajatlari. Ularning tavsifi.

Zaxiralarni joriy holatga va joriy joylashtiriladigan joyiga keltirish bilan bog'liq boshqa ustama xarajatlari (other overhead).

Sof sotish mumkin bo'lgan qiymati (Net realizable value). Aksiyadorlik jamiyati bo'yicha zaxiralarning hisobotlarda aks ettiriladigan qiymatini aniqlash tartibi.

5.2-mavzu. Zaxiralarning davriy va uzluksiz hisob tizimlari.

Xorij tajribasida davriy zaxiralar tizimini qo'llash orqali tovarlarning boshlang'ich qiymati, tovarlarning sotish tannarxi va moliyaviy natijalarni aniqlash tartiblari. Savdo va ishlab chiqarish korxonalari misolida davriy zaxiralar tizimida tovar zaxiralari xarid va sotish tannarxini aniqlashning metodologik tartibi. Buxgalteriya schyotlari va yozuvlar. Ishlab chiqarish korxonasida davriy zaxiralar tizimida "Ishlab chiqarishdan olingan tayyor mahsulot tannarxi" hamda "Sotilgan tayyor mahsulotlar tannarxi" schyotlarining tarkibiy tuzilishi.

Uzluksiz zaxiralar usulida zaxiralarning harakati, realizasiya qilingan tovarlar tannarxini aniqlash jarayoni bilan bog'liq operasiyalarni schyotlarda aks ettirish tartibi. Asosiy buxgalteriya yozuvlari.

Sotilgan zaxiralar qiymatini va oxirgi zaxiralarni baholashda qo'llaniladigan usullar: hammasini identifikasiyalash usuli; FIFO (birinchi kirim birinchi chiqim);

o'rtacha salmoqli qiymat (AVEKO). Ushbu usullarning amaliy qo'llanilishi. Metodlar natijalarini taqqoslash.

Zaxiralarga doir axborotlarni moliyaviy hisobotda ochiqlash masalalari.

Mamlakatimizda 4-son BHMS "Tovar-moddiy zaxiralar" standartiga muvofiq TMZlár hisobining asosiy jihatlari.

Sh.AMALIY MASHG'ULOTLARLAR BO'YICHA KO'RSATMA VA TAVSIYALAR

(Amaliy mashg'ulotlar)

Amaliy mashg'ulotlar uchun kuyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Buxgalteriya hisobi tarixiy rivojlanishi
2. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini qo'llash davr talabi
3. Buxgalteriya hisobi muhiti (Accounting Environment) va buxgalteriya hisobining roli. Buxgalteriya hisobi - biznes tili.
4. Moliyaviy buxgalteriya hisobi konseptual asoslari (Conceptual framework). Moliyaviy hisobotning sifat tavsifi.
5. Hisob sikli va transformasion jadval
6. Savdo operasiyalari hisobi
7. Tushumlar ta'rifi, turlari hamda asosiy qoidalari
8. Xaridorlar bilan tuzilgan shartnomalarni identifikasiya qilish, bajarilishlarga oid majburiyatlar, operasiya narxi
9. Operasiya narxi va operasiya narxini bajarilishlarga oid majburiyatlarga taqsimlash.
10. Tushumni tan olish
11. Olinadigan schetlar (Receivables)
12. To'lanadigan schetlar (Payables)
13. Joriy aktivlar: pul mablag'lari va pul ekvivalentlari
14. Joriy aktivlar: zaxiralar ta'rifi, tarkibi va baholanishi
15. Zaxiralarning davriy va uzluksiz hisob tizimlari.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. MUSTAQIL TA'LIM

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Moliyaviy hisobni yuritish va tashkil qilish.
2. Moliyaviy hisobni tartibga soluvchi me'yoriy-xuquqiy asoslari
3. Hisob siyosatining mohiyati, mazmuni va ahamiyati
4. Hisob siyosatini ishlab chiqish va foydalanish tartibi
5. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda hisob siyosatining tutgan o'rni
6. Materiallarni xo'jalik subyektlar faoliyatida tutgan o'rni va hisobning vazifalari
7. Materiallarni turkumlanishi va baholanishi

8. Materiallarni kirim qilish yo'llari va hujjatlashtirilishi
9. Materiallarni omborda va buxgalteriya hisobida hisobga olinishi
10. Materiallarni sarflanishi va hisobda aks ettirilishi
11. TMZ lar sof qiymati.
12. Materiallardan foydalanishni nazorat qilish va inventarizasiyani o'tkazish
13. Xo'jalik jihozlari va inventarlari hisobini xususiyatlari.
14. Qayta ishlashga berilgan xom ashyo bo'yicha operasiyalarni hisobda aks ettirish tartibi
15. Idishlar hisobini xususiyatlari
16. Tayyor mahsulot (tovar,ish, xizmat)lar haqida tushuncha va uniig turkumlanishi.
17. Tayyor mahsulot (tovar,ish, xizmat)larni baholanishi
18. Tayyor mahsulot (tovar,ish, xizmat)larni ombordagi va buxgalteriyadagi hisobi.
19. Tayyor mahsulot (tovar,ish, xizmat)larni ishlab chiqilishi va sotilishini hujjatlashtirilishi, hisobda aks ettirilishi
20. Tayyor mahsulot (tovar,ish, xizmat)larni turli shartlar bilan realizasiya qilinishini hisobda aks ettirish.
21. Konsignasiya muomalalarini hisobda aks ettirish
22. Tayyor mahsulot (tovar,ish, xizmat)larni qayta ishlanishini hisobga olish
23. Moliyaviy hisobotni xalqaro standartlariga o'tish sharoitida turli xo'jalik yurituvchi subyektlarda pul mablag'lari va valyuta operasiyalari hisobining vazifalari.
24. Pyl mablaglarining ichki nazorati
25. Hisob - kitoblar tizimida bank bilan kelishuv.
26. Kacca muomalalarining hisobini yuritish tartibi
27. Pul mablag'lari bo'yicha kassa, hisob-kitob, valyuta schyoti va bankdagi boshqa maxsus schyotlarni tashkil qilish
28. Bank muassasalaridagi schyotlarni yupitish hisobi.
29. Bankdagi maxsus schyotlar, akkreditiv, chek daftarlari va boshka maxsus schyotlar bo'yicha hisoblashishlar
30. Pul ekvivalentlari, yo'ldagi pullar hisobi.

Mustakil o'zlashtiriladigan mavzular buyicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

V.FAN BO'YICHA KURS ISHI (LOYIHASI)

Fan bo'yicha kurs ishi ko'zda tutilgan:

1. Moliyaviy buxgalteriya hisobi tarixiy rivojlanishi
2. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini qo'llash davr talabi
3. Buxgalteriya hisobi muhiti (Accounting Environment) va buxgalteriya hisobining roli.
4. Buxgalteriya hisobi - biznes tili.
5. Moliyaviy buxgalteriya hisobi maqsadi va vazifalari (objectives).
6. Biznes tashkilotlarining moliyaviy hisobotlari maqsadi, tarkibi va biznes qarorlarida

qo'llanilishi.
7. Buxgalteriya balansi (Moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot) (Balance sheet - Statement of financial position).
8. Daromadlar to'g'risidagi hisobot (income statement).
9. Taqsimlanmagan foyda to'g'risidagi hisobot (The statement of Retained earnings).
10. Pul oqimi to'g'risidagi hisobot (The statement of Cash Flows).
11. Moliyaviy holat, faoliyat natijalari va moliyaviy holatdagi o'zgarishlar.
12. O'zbekiston kompaniyalarining moliyaviy hisoboti, ularning mazmuni va tahlili. Taqqoslama tahlili.
13. Moliyaviy buxgalteriya hisobi konseptual asoslari (Conceptual framework).
14. Moliyaviy hisobotning sifat tavsifi.
15. Iqtisodiy resurslar va ularga bo'lgan talablar. Iqtisodiy resurslarning o'zgarishi.
16. Boshqa bazis konseptlar: mazmuning shakldan ustunligi, doimiylik, ikkiyoqlama yozuv.
17. Asos bo'luvchi yo'l qo'yilishlar. Uzluksizlik (Going Concern) asos bo'luvchi yo'l qo'yilishdir. Pulda ifodalashga rioya qilinishi. Biznes birliklari konsepti.
18. Asosiy prinsiplar: muvofiqlik prinsipi, tushumni tan olish prinsipi, xarajatlarni tan olish prinsipi, boshqa daromadlar va boshqa xarajatlarni tan olish, to'liq ochiqlash prinsipi.
19. Konseptual asoslarga kiritilgan konsepsiya tushunchasi va uning tarkibiy qismlari.
20. Boshqa daromadlar (gains) va boshqa xarajatlar (losses). Boshqa umumlashgan daromadlar (somprehensive income).
21. Sof foyda yoki sof zarar tushunchasi va ularning talqini.
22. Moliyaviy hisobot elementlarini tan olish va baholash.
23. Kelgusida iqtisodiy naf bo'lishlik ehtimoli. Kapital va kapital miqdorini qo'llab quvvatlash.
24. Moliyaviy buxgalteriya hisobining an'anaviy prosedurasi.
Moliyaviy buxgalteriya hisobi jarayoni (sikli) mazmuni va uning bosqichlari:
25. Iqtisodiy hodisalar va operasiyalar (transaction). Pulda ifodalangan iqtisodiy hodisalarni qayd qilish, identifikasiyalash.
26. Jurnallashtirish hamda bosh kitobni yuritish.
27. Treyl balansning roli va tuzish tartibi.
28. Tushumlar ta'rifi, turlari hamda asosiy qoidalari
29. Savdo chegirmasi (Trade discount), sotish chegirmasi (Sales discount) va qaytarilgan sotishlar va narxidan tushishlar (Sales returns and allowances) hisobi
30. Sof tushum va uni aniqlash tartibi.
31. Tushumni tan olishning besh bosqichli modeli.
32. Xaridorlar bilan tuzilgan shartnomalarni hamda bajarilishlarga oid majburiyatlarni identifikasiya qilish
33. Operasiya narxi va operasiya narxini bajarilishlarga oid majburiyatlarga taqsimlash.
34. Tushumni tan olish va baholash
35. Olinadigan schetlar (Receivables) ta'rifi va tan olinishi
36. Korxonalarda debitorlik qarzlarini amortizasiyalanadigan qiymati bo'yicha baholash tartibi.
37. Debitorlik qarzlarining qadrsizlanishidan zarar.

38. Gumonli debitorlik qarzlarini (bed debts) (yig'ib bo'lmaydigan olinadigan schetlar) baholash.
39. Majburiyatlarning mohiyati. Majburiyatlarning tan olinishi va baholanishi.
40. Majburiyatlarning turlari: haqiqiy; baholanadigan va shartli.
41. Savdo to'lanadigan schetlar. To'lanadigan qisqa muddatli veksellar.
42. Baholanadigan majburiyatlar, kafolat bo'yicha majburiyatlar. Boshqa qisqa muddatli notlar. Dividendlar bo'yicha qarzdorlik.
43. Uzoq muddatli majburiyatlarning joriy qismi hisobi
44. Uzoq muddatli majburiyatlar hisobi
45. Kelgusi davr daromadlari hisobi
46. Obligasiyalar hisobi
47. Joriy aktivlar tushunchasi. Joriy aktivlarning tan olish mezonlari.
48. Pul bo'lgan aktivlar (monetary assets) hisobi .
49. Banklarda joriy schetlardagi pul mablag'lari hisobi,
50. Naqd kupyuralar, monetalar, valyuta, kichik kassalardagi naqd pullar hisobi,
51. Oddiy cheklar, mijozlar cheklari, pul o'tkazmalari va yo'ldagi pul mablag'lari hisobi
52. Pul mablag'larining ekvivalentlari hisobi
53. Qisqa muddatli investisiyalarning hisobi
54. Kichik kassa va kassa hisobotlari
55. Bankdagi hisob-kitob scheti va valyuta schetidag pul mablag'lari hisobi
56. Pul mablag'larining harakati ustidan ichki nazorat. Kassa tushumlari va kassa chiqimlari ustidan nazorat.
57. Zahiralar tavsifi va tasnifi
58. Zaxiralarning baholanishi
59. Zaxira tannarxi
60. Zaxiralarni qayta ishlash tannarxi hisobi
61. Zaxiralarni joriy holatga va joriy joylashtiriladigan joyiga keltirish bilan bog'liq boshqa ustama xarajatlari (other overhead).
62. Zaxiralarning Sof sotish mumkin bo'lgan qiymati (Net realizable value).
63. Zaxiralarning davriy hisob tizimlari.
64. Sotilgan zaxiralar qiymatini va oxirgi zaxiralarni baholashda qo'llaniladigan usullar va ularning qo'llanilishi
65. Uzluksiz zaxiralar hisobi tizimi va uning qo'llanilishi
66. Joriy bo'lmagan aktivlar (non current assets) tavsifi va tasnifi
67. Mulk (yer, bino), zavod hamda mashina va asbob-uskunalar (Property, Plant and Equipmen) mazmuni, sinflari va boshlang'ich baholanishi
68. Tashkilot mulk (yer, bino), zavod hamda mashina va asbob-uskunalarga qilingan xarajatlarini ularni sarflanish momentida tan olishi.
69. Obyektlarni buzish va tugatish xarajatlari keltirilgan qiymatida tan olish va bir vaqtning o'zida taalluqli majburiyatlarni yaratish.
70. Qurilayotgan obyektning tannarxini aniqlash.
71. Xalqaro standartga muvofiq asosiy vositalarni ekspluatasiya qilish bilan bog'liq davomiy amalga oshiriladigan xarajatlar.
72. Mulk (yer, bino), zavod hamda mashina va asbob-uskunalar (Property, Plant and

Equipmen) qayta baholash
73. Mulk (yer, bino), zavod hamda mashina va asbob-uskunalar (Property, Plant and Equipmen) depresiasiyasi, hisobdan chiqarilishi hisobi.
74. Nomoddiy aktivlarning ta'rifi, tan olinishi, boshlang'ich tannarxi
75. Tashkilotning o'zi tomonidan yaratilgan va xirid qilingan nomoddiy aktivlar hisobi.
76. Mustaqil yaratilgan nomoddiy aktivlar:
77. Gudvil. Xarid qilib olingan va xarid qilib olinmagan gudvil hisobi
78. Nomoddiy aktivlarning haqiqiy tannarxi bo'yicha hisob modeli yoki qayta baholangan qiymati bo'yicha hisob modeli bo'yicha hisobi.
79. Nomoddiy aktivlarning amortizasiya metodlari va ularning qo'llanilishi
80. Nomoddiy aktivlarni tan olish tugatilishi.
81. Nomoddiy aktivlarni tugatishdan olingan daromad yoki xarajatlar aniqlash tartibi.
82. Nomoddiy aktivlarning klasslari bo'yicha axborotlarni taqdim etish
83. Investisiyaviy mulk (investment property)ning tarkibi, tan olish va baholash
84. Investisiyaviy mulkni bir kategoriyadan boshqa kategoriyaga o'tkazish (qayta tasniflash).
85. Investisiyaviy mulkning chiqib ketishi hisobi. Investisiyaviy mulkni tan olinishnishi yakunlash.
86. Sotish uchun mo'ljallangan uzoq muddatli aktivlar va tugallangan faoliyat hisobi. Aktivlarning qadrsizlanishi hisobi
87. Biologik aktivlar hisobi
88. Tabbiy resurslar hisobi
89. Assasiasiyalashgan korxonalar va qo'shma korxonalarga investisiyalar hisobi
90. Hissali qatnashish metodining qo'llanilishi, hisoblash tartibi va hisobi.
91. Ijaraga oluvchida foydalanish huquqi ko'rinishidagi aktivni boshlang'ich tan olinishi.
92. Ijaraning boshlang'ich baholanishi va ijara to'lovlari hisobi.
93. Qisqa muddatli ijara hisobi
94. Ijaraning davomiy hisobi. Foydalanish huquqi ko'rinishidagi aktivning amortizasiyasi va qadrsizlanishi.
95. Foydalanish huquqi ko'rinishidagi aktivlarning qadrsizlanishi. Ijara majburiyatlarining hisobi.
96. Ijaraga beruvchida hisob. Moliyaviy ijara sifatidagi tasniflash.
97. Moliyaviy ijaraning boshlang'ich tan olinishi va baholanishi.
98. Ijrani davomiy baholash. Operasion ijara tan olinishi va baholash.
99. Moliyaviy aktivlar hisobi
100. Moliyaviy majburiyatlar hiobi
101. Hissali va boshqa moliyaviy instrumentlar hisobi
102. Xorijiy valyuta bo'yicha kurs farqi.
103. Xorijiy faoliyat hisobi
104. Odatdagi faoliyati bilan bog'liq daromadlar hisobi.
105. Odatdagi faoliyati bilan bog'liq bo'lmagan daromadlar hisobi.
106. Boshqa umumlashgan daromadlarhisobi.
107. Odatdagi faoliyati bilan bog'liq xarajatlar hisobi.
108. Odatdagi faoliyati bilan bog'liq bo'lmagan xarajatlar hisobi

109. Sof foyda hisobi.
110. Foyda solig'i hisobi.
111. Aksiyaga foyda
112. Xodimlarni rag'batlantirish hisobi
113. Mehnat haqidan ushlanmalar va ajratmalar hisobi
114. O'rtoqlik jamiyatlarida hissali kapital hisobi
115. O'rtoqlik jamiyatlarida foydaning taqsimoti hisobi
116. Aksiyadorlik kapitali buxgalteriya hisobi
117. Aksiyadorlik jamiyatida dividendlar hisobi
118. Nodavlat va notijorat tashkilotlarida buxgalteriya hisobi

VI.Ta'lim natijaari/Kasbiy kompetensiyalari

Talaba bilishi kerak:

Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi:

- o'quv jarayonini tashkil etish usullarini ;
- mustaqil ta'lim va ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etishni;
- buxgalter kasbi rivojlanish tarixini bilish;
- xalqaro buxgalteriya tashkilotlarini faoliyatini tahlil qilishni;
- moliyaviy buxgalteriya hisobi fanining ahamiyati to'g'risida tushunchalarni shakllantirish;
- moliyaviy buxgalteriya hisobini tashkil etishga qo'yilgan talablarni bilish;
- moliyaviy buxgalteriya hisobining konseptual asoslarini bilish;
- moliyaviy buxgalteriya hisobining sifat tavsifi prinsiplarini bilishi;
- xalqaro standartlar va tajribalar asosida moliyaviy hisobot mazmuni va uning asosiy formatlarini bilishi;
- xalqaro standartlar talablariga muvofiq keladigan buxgalteriya balansining mazmuni, tarkibi va tuzish tartibini bilishi;
- daromadlar (foyda va zararlar) to'g'risidagi hisobot mazmuni, tuzish va taqdim qilish tartibini bilishi;
- pul oqimi to'g'risidagi hisobotni mazmuni, tuzish tartibini bilishi
- xususiy kapital to'g'risidagi hisobot hamda taqsimlanmagan foyda to'g'risidagi hisobotning mazmuni va tuzish tartibini bilishi;
- buxgalteriya schyotlari va ularga ikki yoqlama yozuv berishni bilish;
- moliyaviy hisobot elementlari: aktivlar, majburiyatlar, xususiy kapital ta'rifi va mazmuni, tan olinishi hamda baholanishi tartibini bilishi;
- moliyaviy hisobot elementlari: daromadlar va xarajatlarning ta'rifi, mazmuni, tan olinishi hamda baholanishini bilishi;
- moliyaviy buxgalteriya hisobi prosedurasi va siklini hamda buxgalteriya hisobining standart formalarini bilishi;
- transformasion jadval, to'g'irlovchi yozuvlar, treyl balans hamda uning asosida moliyaviy hisobotlarni tuzish tartibini bilishi;
- savdo operasiyalari, jumladan savdoda tushumlar, sotilgan tovarlar tannarxi, operasion xarajatlar, savdoda foyda va zararlar hisobini bilishi;

- savdoda sotishlar, xarid, savdo va realizasiya chegirmalari, qaytarilishlar va narxidan tushishlar hisobini bilishi;
- moliyaviy buxgalteriya hisobi obyektlari: tushumlar tan olinishi, baholanishi va moliyaviy hisoboti masalalarini bilishi;
- moliyaviy buxgalteriya hisobi obyektlari: olinadigan schetlar va pul mablag'lari hisobini bilishi;
- moliyaviy buxgalteriya hisobi obyektlari: zaxiralar va sotilgan zaxiralari hisobini bilishi.

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

ASOSIY ADABIYOTLAR:

1. S.Tashnazarov. Moliyaviy buxgalteriya hisobi 1 [Matn]: darslik/SamISI – Samarqand.: "STEP – SEL" MChJ nashriyoti, 2023 -580 bet.
2. Urazov K.B., Po'latov M.E. Buxgalteriya hisobi. Darslik. –T.: «Innovasion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2020, 564 bet.
3. Tashnazarov S.N. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari: Oliy o'quv yurtlari magistratura mutaxassisliklari uchun darslik. – Toshkent: «IQTISOD-MOLIYA», 2019. – 584-b. https://www.academia.edu
4. Urazov K.B. Moliyaviy hisob va hisobot. O'quv qo'llanma.- T.: "Innovasion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2020. 408 bet
5. Abdullayev R.A., Urazov K.B. Osnovы buxgalterskogo uchyota. Uchebnoye posobiye. SamIES, 2021. 168s
6. Christine Jonick. Principles of financial accounting. University of North Georgia Press Dahlonega, Georgia, 2017. p.318 ISBN: 978-1-940771-15-1. https://web.ung.edu/media/university-press/Principles-of-Financial-Accounting.pdf?t=1542408454385

QO'SHIMCHA ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining «Buxgalteriya hisobi to'g'risida»gi Qonuni. 2016 yil 13 aprel, № O'RQ-404. https://lex.uz/acts/2931253.
2. O'zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi (yangi tahriri). Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.12.2019 y., 02/19/SK/4256-son. http://www.lex.uz/docs/4674902.
3. O'zbekiston Respublikasining «Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi Qonuni. 2021 yil 5 fevral. https://lex.uz/docs/5307886
21. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida» Qarori. 2020 yil 4 fevral. PQ-4611-son.
5. International Financial Reporting Standards. www.ifrs.org/issued-srandards/list of-

standards/ 2018.
6. Международные стандарты финансовой отчётности http://www.ifrs.org.ua/mezhdunarodny-e-standarty-finansovoj-otchyotnosti/ IFRS and US GAAP: Similarities and differences. 2015. www.pwc.com
7. Tashnazarov S.N. Moliyaviy hisobotning nazariy va metodologik asoslarini takomillashtirish. Monografiya. - Publisher SIA OmniScriptum Publishing. GlobeEdit Publishing house. 2018. 280 p. ISBN-13:978-613-8-24050-1
8. Price water house Coopers. . Все права защищены. Этот материал подготовлен Академией PwC dlya ekzamenov DipIFR v 2018 godu. 0320-b.
9. Hermanson, Roger H. Accounting: a business perspective. Irwin. USA. 1996. 339-340-b. Accounting Principles: A Business Perspective Paperback – February 16, 2018.

Axborot manbaalari (Internet saytlari)

37. www.gov.uz (Uzbekistan Respublikasi xukumat portali)
38. www.mf.uz (Uzbekistan Respublikasi Moliya vazirligi)
39. www.ziyonet.uz (Axborot ta'lim tarmogi)
40. www.lex.uz (Uzbekistan Respublikasi konun xujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi)
41. www.stat.uz (Uzbekistan Respublikasi Statistika Kumitasi)
42. www.soliq.uz (Uzbekistan Respublikasi Solik Kumitasi)
43. www.accountingtools.com (Buxgalterlar uchun kullanmalar sayti)
44.www.ifrs.org (Moliyaviy xisobotning xalkaro standartlari fondi sayti)

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.

Fan/modul uchun ma'sullar:

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – SamISI, "Buxgalteriya hisobi" kafedrasi mudiri, professor, i.f.d.

Taqrizchilar:

Z.X.Abdullayev - Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Samarqand filiali ilmiy ishlar va innovasiyalar bo'yicha direktor o'rinbosari, PhD

S.Isanov - "Mini Max Finance" MChJ buxgalterlik tashkiloti bosh hisobchisi